

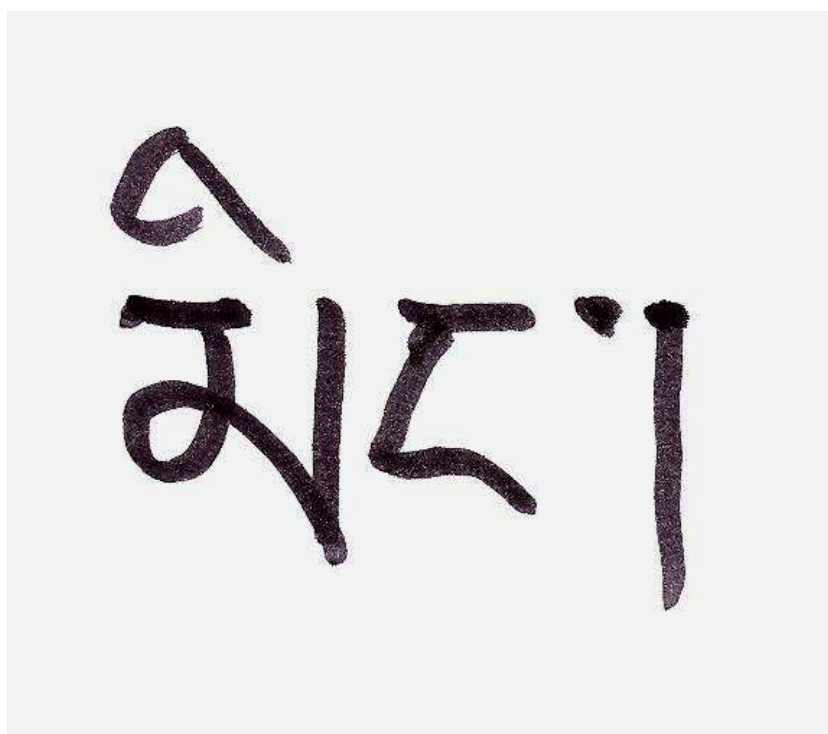
FRAGMENTA IOANNEA TIBETOLOGICA

Jak se Tibet'ané pojmenovávají

Tibetan personal naming

Josef KOLMAŠ

Praha

Obr. 1 Tibetské slovo *ming* (jméno).

Fig. 1 The Tibetan word *ming* (name).

Kolmaš J. (2013): Jak se Tibet'ané pojmenovávají. - Fragn. Ioann. Collecta 18: 91-102.

Tibetská osobní jména. - Specifická mužská a ženská jména. - Kdo jméno dává? - Jména příslušníků tibetské šlechty a vysoké církevní hierarchie. - Onomasticon Tibetanum - Výčet 113 tibetských osobních jmen (transkripce, transliterace, překlad, poznámky).

Klíčová slova: Morfologie a sémantika tibetských osobních jmen. - *Onomata theophora*. - *Nomen omen*. - Mužská a ženská jména. - *Nomina ambigua*. - Funkce *cawälamy* při dávání jména. - Šlechtické přídomky, - Tituly církevních hodnostářů.

Kolmaš J. (2013): Tibetan personal naming. – Fragn. Ioann. Collecta 18: 91-102.

Tibetan personal names. - Specific masculine and feminine names. - Who gives the name? - The names of Tibetan nobility and clergy. - Onomasticon Tibetanum - List of 113 Tibetan personal names (transcription, transliteration, translation, notes).

Keywords: Tibetan personal names. - *Onomata theophora*. - *Nomen omen*. - Masculine and feminine names. - *Nomina ambigua*. - The function of *rca-ba'i bla-ma* in giving names. - Names of aristocrats and church dignitaries.

OBSAH**ČÁST I.**

Jaká mají Tibet'ané osobní jména?	93
Specifická jména mužská a ženská	93
Kdo dítěti jméno vybírá a dává?	94
Jména příslušníků tibetské šlechty a vysoké církevní hierarchie	95

ČÁST II.

Onomasticon Tibetanum	96
-----------------------	----

BIBLIOGRAFIE	102
--------------	-----

ČÁST I.

Politické události v Tibetu na počátku 50. let minulého století - znovupodřízení Tibetu nově vzniklé Čínské lidové republice a podepsání oboustranné "Dohody o mírovém osvobození Tibetu" (23. 5. 1951) - a zejména bouřlivé události ve Lhase v roce 1959 - vypuknutí protičínského povstání, útěk dalajlamy ze země, vznik početné tibetské emigrace v Indii - to vše mělo ve své době široký negativní ohlas v domácím, tj. čínském, i zahraničním tisku.

V té souvislosti se také začala na stránkách všech světových deníků a ve sdělovacích prostředcích objevovat a zaznívat dosud nevídaná a neslychaná osobní a místní jména v nejroztodivnějších podobách a fonetických prepisech. Díky pochopitelné neznalosti tibetštiny vznikl takový zmatek v psaní a vyslovování těchto jmen, že i odborníku bylo leckdy zatěžko dešifrovat a dopídit se jejich původní podoby. Pro naši útěchu však budiž hned řečeno, že i Číňané, jimž je v domácím prostředí tibetština rozhodně běžnějším jazykem nežli komukoli jinému, mají v jejím prepisování stejnou, ne-li dokonce ještě větší nejasnost než příslušníci

ostatních národů. Stačí pouze připomenout skutečnost, že tibetskou slabičnou abecedu převádějí písmem znakovým.

Jaká mají Tibeťané osobní jména?

U Tibeťanů neexistuje to, co my nazýváme **rodové** jméno (anglicky surname), tj. jméno po otci, ani **osobní** jméno (někdy také nazývané "rodné" či "křestní").

Z **morfologického** hlediska je normálním tvarem tibetského vlastního jména buďto **jedno** dvouslabičné, anebo nejčastěji **dvě** dvouslabičná jména, představující dohromady jedno celé jméno, tvořené **čtyřmi** slabikami. Toto složené čtyřslabičné sousloví, které v tibetštině přijímá pádové koncovky až na svém konci, bychom měli také v češtině skloňovat až na jeho konci.¹

Například Ngawangdöndub (*ngag + dbang + don + 'grub*), druhý pád Ngawangdönduba, nikoli Ngawanga Dönduba (jako když u nás skloňujeme František Novák, Františka Nováka).

Někdy se kontrahováním prvních slabik obou komponentů vytváří zkrácená podoba jména. Kupříkladu z Pasangwangdü (*pa + sangs + dbang + 'dus*) vznikne tvar Pawang (*pa + dbang*).

Ze **sémantického**, respektive v užším slova smyslu sémaziologického hlediska se u tibetských jmen vyskytují tyto případy:

1/ Jména dávaná podle pojmenování dnů týdne (též planet), nejspíš aby se lépe pamatovalo, kdy se děčko narodilo: **Ñima** (*ñi-ma*, Slunce, neděle), **Dawa** (*zla-ba*, Měsíc, pondělí), **Migmar** (*mig-dmar*, Mars, úterý), **Lhagpa** (*lhag-pa*, Merkur, středa), **Phurbu** (*phur-bu*, Jupiter, čtvrtek), **Pasang** (*pa-sangs*, Venuše, pátek), **Penpa** (*spen-pa*, Saturn, sobota).

2/ Jména dávaná z obdobných důvodů podle příslušného čísla dne v měsíci: Cchečig (*cches-gčig*, "první den"), Cchesum (*cches-gsum*, "třetí den"), Čonga (*bčo-Ing*, "patnáctý den", úplněk).

3/ Jména odvozená z buddhistické mytologie (tzv. *onomata theophora*): Dolkar (*sgrol-dkar*, Bílá Vysvoboditelka, sans. Tára), Khando (*mkha-'gro*, dosl. "kráčející oblohou", sans. dákiní, nebeská víla), Lhamo (*lha-mo*, bohyně, sans. déví), Sanggjä (*sangs-rgjas*), dosl. "očistěný (sang) [od poklesků z nevědomosti] a [vnitřně duchovně] rozhojňený (gjä)", sans. buddha.

Sem svým obsahem a účelem patří de facto i jména dávaná podle názvů zbožštělých planet (viz výše).

4/ Jména *nomen omen*, to jest taková, kterým se přikládá nějaký magický význam a kterými díky jejich údajné tajemné moci chtějí rodiče vyjádřit nějaké svoje přání do života novorozence. Tento typ jmen je v tibetštině nejčastější: Cchering (*cche-ring*, "dlouhý život"), Cchewang (*cche-dbang*, "životní síla"), Čhime (*čhi-med*, "nesmrtelný"), Dordže (*rdo-rdže*, "diamant"), Džigme (*džigs-med*, "nebojácny"), Gjalpo (*rgjal-po*, "král"), Metog (*me-tog*, "květina"), Ngawang (*ngag-dbang*, "mocný ve slovech, výřečný"), Phüncchog (*phun-cchogs*, "hojný, bohatý"), Rinčhen (*rin-čhen*, "velmi cenný, velký poklad"), Sengge (*seng-ge*, "lev"), Taši (*bkra-šis*, "štěstí"), Wangdü (*dbang-'dus*, "držitel moci") atd. atp.

Specifická jména mužská a ženská

Vlastní jména, která lze spojovat jedno slovo s druhým do jednoho sousloví, jakožto základního jména Tibeťanů, jsou 1/ buďto podle gramatického rodu jednoznačně přiřaditelná

¹ Viz Kolmaš 2010, 12.

k mužskému, nebo k ženskému rodu; nebo 2/ jsou ambivalentní či podvojná (binární), tzn. nečiní se při nich rozdíl mezi mužským a ženským rodem.

Odhaduje se, že více než třetina běžných vlastních jmen jsou z hlediska mužského či ženského rodu *nomina ambigua*, kde jednoznačná maskulina a jednoznačná feminina tvoří každá zhruba jednu polovinu.

Většina jmen odvozených z názvů dnů týdne (viz výše) je genderově rovnoměrně rozdělena na mužskou a ženskou část populace.

1/ Za vlastní jména jednoznačně **mužská** možno podle mého zjištění u Tibetánů v Ústředním ústavu národnostních menšin (Čung-jang Min-cu süe-juan 中央民族學院) v Pekingu, kde jsem v letech 1957-59 studoval, považovat tato (abecedně):²

Čhime, Čhönphel, Dargjä, Döndub, Dordže, Džigme, Gjalccchän, Gjalpo, Karma, Paldzor, Sampa, Sengge, Šerab, Thubtän, Tobgjal, Wangčhug.

2/ Za vlastní jména jednoznačně **ženská** lze podle téhož zjištění považovat tato:

Čhödön, Dekji, Dolma, Dönkar, Jangčän, Jangdzom, Judön, Lhamo, Pädön, Zangmo.

3/ Za vlastní jména příslušníků jak **mužského**, tak **ženského** rodu podle téhož zjištění možno považovat tato:

Cchering, Cchewang, Dawa, Dečhen, Džampa, Ješe, Kalzang, Lozang, Namgjä, Ngawang, Norbu, Ňima, Özer, Padma, Pasang, Phünccchog, Phurbu, Rinčhen, Sanggjä, Sönam, Taši, Thinlä.

Při spojení dvou dvouslabičných jmen do jednoho čtyřslabičného jména, jakožto **základní** podoby tibetských osobních jmen, se skombinováním dvou čistě mužských (m.) jmen vytvoří jméno pro mužského potomka a dvou čistě ženských (ž.) jmen jméno pro ženského potomka. Příklad: Šerab (m.) + Gjalccchän (m.) = mužské jméno Šerabgjalccchän; Dekji (ž.) + Zangmo (ž.) = ženské jméno Dekjizangmo.

Skombinováním genderově ambivalentního (m./ž.) jména s jménem mužským (m.) se vytvoří jméno mužské a naopak skombinováním se jménem ženským (ž.) se vytvoří jméno ženské. Příklad: Ňima (m./ž.) + Gjalpo (m.) = mužské jméno Ňimagjalpo; Dawa (m./ž.) + Lhamo (ž.) = ženské jméno Dawalhamo.

Při kombinaci dvou genderově ambivalentních jmen dochází zpravidla k vytvoření mužského jména. Příklad: Taši (m./ž.) + Cchering (m./ž.) = mužské jméno Tašicchering, Ješe (m./ž.) + Cchering (m./ž.) = mužské jméno Ješecchering.

Spojování dvou slov tvořících vlastní pojmenování osoby se u genderově ambivalentních jmen, z nichž jedno označuje den v týdnu (viz výše), řídí zásadou: na prvním místě jméno podle dne v týdnu, na druhém místě kterékoli druhé jméno. Příklad: Migmarcchering, Ňimadolma, Pasangwangdü apod.

V ostatních případech záleží na svobodném spojení podle úvahy, přání či rozhodnutí toho, kdo jméno dává.

Kdo dítěti jméno vybírá a dává?

V menšině případů jsou to sami rodiče a nemusí to nutně být ani bezprostředně po narození děcka, ale třeba i po roce i více letech. Avšak vzhledem k tomu, že - jak bylo uvedeno - volba správných jmen a jejich kombinace je záležitost poměrně složitá, obrací se většina rodičů o radu a doporučení na lamu. Každá tibetská rodina mívá obvykle svého "rodinného lamu", tibetsky zvaného *cawälama* (rca-ba'i-bla-ma). Je to jakýsi domácí duchovní, jenž pro tu rodinu, která si jej za svého duchovního strážce zvolila, vykonává náboženské úkony: novorozeněti dává jméno, za příslušníky rodiny udržuje věčný plamen

² Transliterované tvary jmen a jejich významy s případnými poznámkami viz v Části II, Onomasticon Tibetanum.

před tváří některého z bohů buddhistického panteonu, vymítá zlé duchy sužující rodinu a konečně asistuje při pohřbech svých svěřenců. Za všechny tyto služby se mu od příslušníků rodiny dostává hmotné podpory, jídla apod., jež mu přinášejí do kláštera či do poustevny.

Při udělování jména postupuje *cawālama* nejčastěji takto: ze svého jména vezme první či druhou polovinu a učiní z ní první polovinu jména svého svěřence. Můj tibetský učitel v Číně např. se jmenoval Lozangkünga a jeho osobní rodinný lama se jmenoval Lozangješe. Vzniká tak kuriózní situace: podle jména nepoznáš v Tibetu, kde neexistovaly úřední matriky, kdo je otcem biologickým, ale můžeš poznat, kdo je "otcem duchovním" *cawālamou*.³

Za zmínku stojí ještě tato maličkost: tam, kde sami rodiče dávají svým dětem jména, mají zhusta ve zvyku pojmenovat děcko, o němž si přejí, aby bylo už posledním, jménem Čungdag (čhung-bdag, česky asi "naš maličký"). To jméno mu pak zůstane tak dlouho, dokud se zaň nezačne před kamarády stydět. Pak si je zpravidla každý sám změní. Nejsou však řídké případy, kdy přes všechna přání rodičovská a lamova zaříkadla očekává rodina, v níž už jednoho "Maličkého" mají, dalšího Čungdaga. Matka, octnuvší se v pozeňnaném stavu, žádá v takovém případě lamu, aby změnil jméno tomu, o němž se mylně předpokládalo, že bude už posledním.

Stejně jako se dá v některých případech podle jména zjistit, že jde v rodině o poslední dítě, lze někdy podle jména uhádnout i první dítě, neboť mu rodiče s velkou oblibou dávají jméno Norbu (Klenot), nebo Rinčhen (Drahocennost), jakožto výraz radosti z prvorozeného.

Jména příslušníků tibetské šlechty a vysoké církevní hierarchie

U příslušníků šlechtických rodů se nejčastěji vyskytují jména tvořená dvěma slovy, přičemž první poukazuje na jejich rodové sídlo či zděděné léno, druhé pak je jejich osobním jménem. Příklad: Ngaphö Ngawangdzigme (1910-2009) - někdejší pročínsky orientovaný tibetský politik, který v roce 1951 podepsal s Číňany "Dohodu o mírovém osvobození Tibetu". Jeho přídomek Ngaphö (nga-phod) ukazuje na šlechtické sídlo jeho rodu v kraji Kongjul (jv. od Lhasy), jehož kořeny sahají až k Dordžegjalpovi (rdo-rdže-rgjal-po), zvanému Ngaphöpa (nga-phod-pa, "Ngaphöský"), který byl v letech 1721-28 jedním z ministrů kalönů (bka'-blon) místní tibetské vlády (srovnej s obdobnými přídomky naší středověké šlechty, jako např. Kašpar Kaplír ze Sulevic, Diviš Černín z Chudenic aj.).

Každý příslušník vyšší tibetské církevní hierarchie má v podstatě své původní jméno, jemuž předesílá svou duchovní hodnost. Příklad: Gandän-thipa (dga'-ldan khri-pa, "Gandänský opat") Thubtänkünga (thub-bstan-kun-dga', 1891-1964), který byl v letech 1958-64 nejvyšší hlavou školy Gelug (dge-lugs), ke které náležejí dalajlamové a pančhenlamové.

U dalajlamů se vžila praxe připojování k jednoslovným jménům slova gjamccho (rgja-mccho, "oceán", ve smyslu "bez břehů v ctnostech a vědomostech"). Toto gjamccho je překladem mongolského slova dalaj, "moře". Tak současný dalajlama se oficiálně nazývá Tändzingjamccho (bstan-'dzin-rgja-mccho, "Držitel Nauky, Oceán").⁴ Nejčastějším titulem Jeho Svatosti dalajlamů je Gjalwa-rinpoče (rgjal-ba rin-po-če, "Vzácný vítěz") či Kundün (sku-mdun, česky asi "Vaše Přítomnost"). Pančhenlamové se zpravidla oslovují titulem Rinpoče ("Velevzácný").

³ Zde se mimoděk nabízí toto porovnání: nejpřesněji se dá "definovat" např. příslušník ruského národa, který kromě rodového jména nosí navíc patronymikon čili tzv. křestní jméno svého otce (Anton Pavlovič... Iosif Vissarionovič...). Poměrně spolehlivě lze určit např. nás, neboť nám po otci zůstává příjmení, které však v případě ženy obvykle sňatkem mizí. Stejně se dohledá rodové příslušenství Číňanů, u nichž počet rodových jmen je značně omezen - jen několik stovek příjmení pro třináctset milionový národ! V případě Tibetanů, jak vidíme, je to většinou naprosto vyloučené.

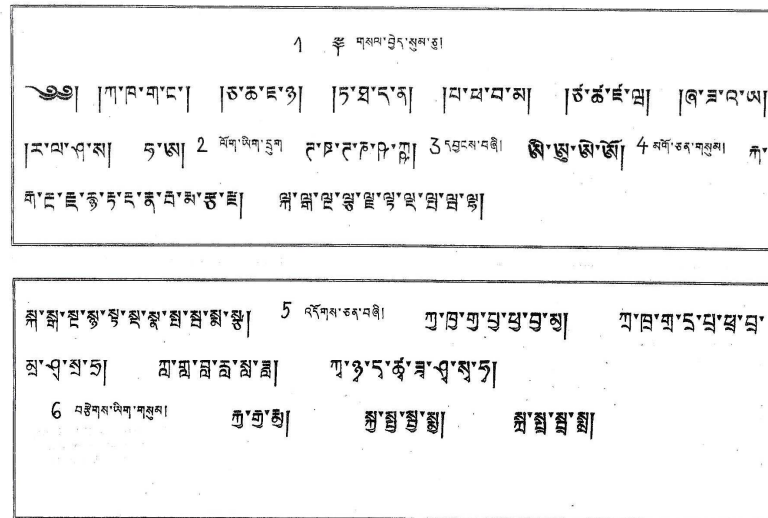
⁴ Viz Kolmaš 2009, 74-76.

ČÁST II.

ONOMASTIKON TIBETANUM

Úvodní poznámka.

Seznam nejčastěji se vyskytujících osobních tibetských jmen v českém abecedním pořadí, přicházejících v úvahu při kombinování do základního čtyřslabičného sousloví. Za českým prepisem tibetského jména následuje jeho transliterovaná podoba, překlad či výklad, případně doplněné věcnou poznámkou a odkazem na příslušné sanskrtské (sans.) synonymum jména; v. t. = viz to, viz tam.⁵

Obr. 2 Tibetská abeceda - *sum-ču-pa*.

Fig. 2 The Tibetan alphabet.

Výklad obrázku.

1/ Třicet jednoduchých souhlásek (*gsal-bjed sum-ču*).

1/ The thirty simple letters (consonants).

2/ Šest obrácených tibetských písmen (*log-jig drug*) pro vyjádření sanskrtských písmen *ṭa*, *ṭha*, *ḍa*, *ḍa*, *ṣa*, *kṣa*.

2/ The six inverted Tibetan letters representing the Sanskrit letters.

3/ Čtyři samohláskové znaky (*dbjangs bži*) *i*, *u*, *e*, *o*.

3/ The four vowel signs.

4/ Tři nadepsaná písmena (*mgo-čan gsum*) *rka*, *lka*, *ska*.

4/ The three superscribed letters.

5/ Čtyři dolů přivěšovaná písmena (*'dogs-čan bži*) *kja*, *kra*, *kla*, *kwa*.

5/ The four subscribed letters.

6/ Tři na sebe navršovaná písmena (*brcegs-jig gsum*) *rkja*, *skja*, *skra*.

6/ The three letters piled one upon another.

⁵ Při transliterování tibetských slov použito českého systému transliterace třiceti písmen tibetské abecedy: *ka*, *kha*, *ga*, *nga*; *ča*, *čha*, *dža*, *ňa*; *ta*, *tha*, *da*, *na*; *pa*, *pha*, *ba*, *ma*; *ca*, *ccha*, *dza*, *wa*; *ža*, *za*, *'a*, *ja*; *ra*, *la*, *ša*, *sa*; *ha*, *a*. Viz Kolmaš 2010, 9. Pro přesnější výslovnost české transkripce tibetštiny viz "Zásady české transkripce a transliterace tibetštiny", Kolmaš 2010, 9-13.

C

CCHANGJANG (cchanggs-dbjangs) - "Brahmův hlas". Např. ve jméně šestého dalajlamy Cchangjanggjamccha (1683-1706), oblíbeného tibetského básníka. Kolmaš 2009, 62 a 74; Kolmaš 2010, 46.

CCHERING (cche-ring) - "dlouhý život".

CCHETÄN (cche-brtan) - "pevný život".

CCHEWANG (cche-dbang) - "životní síla".

CCHAMČHÖ (mcchams-čhos) - "začátek a konec Nauky". "Nauka", sans. Dharma, je ve všeindickém pojetí vesmírný řád, zákony přírody i společnosti; v buddhismu představuje svaté Buddhovo učení a jeho etické zásady, obecně tedy "buddhistické náboženství". - ČHÖ je častá složka tibetských osobních jmen. Kolmaš 2009, 70.

CCHULTHIM (cchul-khrims) - "mravnost, ctnostná kázeň", druhá ze šesti buddhistických "ctností" páramit; sans. šila. Kolmaš 2009, 167. Např. ve jméně Cchulthimrinčhena (1697-1774), autora *Katalogu dergeského Tandžuru*. Kolmaš 2010, 48 a 131.

CÖNDÜ (brcon-'grus) - "odhodlané úsilí, ráznost", čtvrtá ze šesti buddhistických "ctností" páramit; sans. vírja. Kolmaš 2009, 165.

Č

ČHAMPA (bjams-pa) - "blahosklonnost, laskavost", tibetské jméno bódhisattvy Maitréji. Kolmaš 2009, 68.

ČHANGČHUB (bjang-čhub) - "duchovní procitnutí, osvícení"; sans. bódhi. Kolmaš 2009, 69.

ČHIME ('chi-med) - "nesmrtelnost".

ČHÖDAG (čhos-grags) - "sláva či pověst Nauky". Kolmaš 2009, 70.

ČHÖDÄN (čhos-ldan) - "Nauce oddaný".

ČHÖDÖN (čhos-sgron) - "světlo, maják Nauky".

ČHÖGJAL (čhos-rgjal) - "král Nauky"; sans. Dharmarádža. Kolmaš 2009, 70.

ČHÖNAM (čhos-rnam) - "věrný obraz či podoba Nauky".

ČHÖNDŽOR (čhos-'bjor) - "poklad Nauky".

ČHÖŇI (čhos-'ñid) - "opravdovost či pravdivost Nauky".

ČHÖNPHEL (čhos-'phel) - "množitel Nauky".

ČHÖZANG (čhos-bzang) - "dobro Nauky".

ČONGA (bčo-nga) - "patnáct", "v patnáctý [den, tj. při úplňku] narozený".

D

DANDUL (dgra-'dul) - "zhooubce nepřítel".

DARGJÄ (dar-rgjas) - "do daleka se rozvíjet".

DAWA (zla-ba) - "Měsíc", sans. čandra; "pondělí", "v pondělí [narozený]".

DEČHEN (bde-čhen) - "velká blaženost".

DEKJI (bde-skjid) - "rozkoš a štěstí".

DOLDŽANG (sgrol-ldžangs) - "Zelená Dolma", jedna z mnoha podob bohyně Dolmy (v. t.), ztělesněná v postavě nepálské princezny Bhrkutí, ženy tibetského krále Songcängampa (605-650), šířitelka indo-nepálských kulturních tradic v Tibetu. Kolmaš 2009, 81 a 185.

DOLKAR (sgrol-dkar) - "Bílá Dolma", jedna z mnoha podob bohyně Dolmy (v. t.), ztělesněná v postavě čínské princezny Wen-čcheng 文成, ženy tibetského krále Songcängampa (605-650), šířitelka čínských kulturních tradic v Tibetu. Kolmaš 2009, 81 a 185.

DOLMA (sgrol-ma) - sans. Tára ("Vysvoboditelka"), duchovní družka bódhisattvy Avalókitéšvary, zrozená z jeho útrpné slzy. Kolmaš 2009, 81.

DÖNDUB (don-'grub) - "uskutečnit cíl". V osobním jméně Siddhártha historického Buddhy Gautamy (asi 563-483 před n. l.). Kolmaš 2009, 183. Dále např. ve jméně spisovatele Döndubgjala (1953-1985), zakladatele moderní profánní tibetské literatury. Kolmaš 2010, 59-60.

DÖNKAR (sgron-dkar) - "bělostný maják".

DORDŽE (rdo-rdže) - doslova "pán kamenů", diamant; sans. vadžra, rituální předmět. Kolmaš 2009, 82.

DŽAMJANG ('džam-dbjangs) - doslova "s líbezným hlasem"; sans. Maňdžughóša ("Hrdlička"), bódhisattva moudrosti. Kolmaš 2009, 88.

DŽAMPAL ('džam-dpal) - "okouzlující nádherou"; sans. Maňdžušrí, bódhisattva ztělesňující nejvyšší mystickou moudrost. Kolmaš 2009, 88.

DŽIGME ('džigs-med) - "nebojácny". Např. ve jméně Džigmelingpy (1729/30-1798), autora četných spisů o dějinách tibetských klášterů. Kolmaš 2010, 65.

DŽINPA (sbjin-pa) - "dar"; sans. dána, první ze šesti buddhistických "ctností" páramit. Kolmaš 2009, 167.

DŽOMPA ('džoms-pa) - "setkání".

G

GELEG (dge-legs) - "ctností zdobený".

GENDÜN (dge-'dun) - "mnich". Např. ve jméně Gendün Čhönphela (1905-1951), koloritní postavy tibetského náboženského a intelektuálního života první poloviny 20. století. Kolmaš 2010, 67.

GJALCCHÄN (rgjal-mcchan) - "korouhev vítězství", jedno z Osmi blahověstných znamení (Taši-taggjä; sans. Aštamangala). Kolmaš 2009, 96 a 193.

GJALPO (rgjal-po) - "král"; sans. rádža.

GJAMCCHO (rgja-mccho) - "oceán"; sans. ságara. Častá součást jmen dalajlamů. Kolmaš 2009, 74-76; Kolmaš 2010, 55.

GÖNPO (mgon-po) - "Ochránce", sans. Nátha. Původně hinduistické božstvo Mahákála (Nagpochenpo, "Velký černý"), v Tibetu zvané Gönponagpo ("Černý Ochránce"). Kolmaš 2009, 99.

J

JANGČÄN (dbjangs-čan) - "Zvučná". Jméno sans. bohyně Sarasvatí, patronky řeči a učení.

JEŠE (je-šes) - "moudrost"; sans. džňána. Např. ve jméně Ješecchogjal (asi 757-817), jedné z pěti žen věrozvěsta Padmasambhavy, která zapsala a ukryla text jeho *Tibetské knihy mrtvých - Bardo thödol*. Kolmaš 2010, 74. Nebo ve jméně Ješepaldžora (1704-1788), zvaného Sumpa-khänpo ("opat [kláštera] Sumpa"), autora cenných historických a chronologických děl. Kolmaš 2010, 114-115; Kolmaš 2011, 46-49.

JIGA (jid-dga') - "veselá mysl".

JONGDÄN (jongs-ldan) - doslova "ten, jenž má vše". Jméno adoptivního syna francouzské tibetoložky a spisovatelky Alexandry David-Néelové (1868-1969), spoluautora na jejím slavném románu *Mipam, lama s Paterou moudrostí*. Zemřel ve Francii v roce 1955. Kolmaš 2010, 75.

JÖNTÄN (jon-tan) - "ctnostný", též "od přírody nadaný". Jméno čtvrtého dalajlamy mongolského původu Jöntängjamccha (1589-1617). Kolmaš 2009, 74 a 106.

JUDÖN (g.ju-sgron) - "třpyt tyrkysu".

JULGJAL (g.jul-rgjal) - "vítěz v boji".

K

KALZANG (bskal-bzang) - "šťastný osud". Ve jméně sedmého dalajlamy Kalzanggjamccha (1708-1757). Kolmaš 2009, 110.

KARMA (skar-ma) - "hvězda".

KHÄDUB (mkhas-'grub) - doslova "ten, kdo prosazuje svůj úsudek". Ve jméně jedenáctého dalajlamy Khädubgjamccha (1838-1856). Kolmaš 2009, 75 a 112.

KHANDO (mkha'-'gro) - doslova "kráčeující oblohou", nebeská víla, sans. dákiní. Kolmaš 2009, 112.

KHJENRAB (mkhjen-rab) - "velmi učený".

KÖNČHOG (dkon-mčhog) - "vzácnost". Ve výrazu Könčhogsum, "Tři Klenoty" (sans. Triratna), totiž Buddha, jeho Nauka (Dharma) a obec jeho stoupenců (sangha). Kolmaš 2009, 118.

KÜNGA (kun-dga') - "všemi oblíbený". Ve jméně Sakja-pandity ("Učenec ze Sakje") Küngagjalchäna (1182-1251), autora sbírky aforismů *Pokladnice moudrých rčení* (čs. 1984, 2006). Kolmaš 2009, 120; Kolmaš 2010, 83 a 85.

KÜNZANG (kun-bzang) - "Všedobro", ve jméně "prabuddhy" (ádibuddha) Küntuzangpa (sans. Samantabhadra). Kolmaš 2009, 120.

L

LEGDÄN (legs-ldan) - "výtečník".

LEGŠÄ (legs-bšad) - "pěkně mluvící".

LHABZANG (lha-bzang) - "dobré božstvo".

LHÄČHIN (lhas-bjin) - "bohem požehnaný".

LHADÖN (lha-sgron) - "světlo bohů".

LHAGPA (lhag-pa) - "planeta Merkur"; "středa", "ve středu [narozený]".

LHAMO (lha-mo) - "bohyně"; sans. déví.

LHÜNDUB (lhun-'grub) - "samosebou vzniklý".

LODÖ (blo-gros) - "moudrá mysl či moudrý úsudek". Např. ve jméně Lodögjalchäna (1235-1280), zvaného Phagpa ("Vznešený"), Sakja-panditova synovce a rádce mongolského chána Chubilaje. Kolmaš 2010, 87-88.

LOZANG, někdy též LOBZANG (blo-bzang) - "dobrá mysl". Např. ve jméně slavného Congkhapy Lozangdagpy (1357-1419). Kolmaš 2010, 48-49. Nebo ve jméně pátého pančhenlamy Lozangješeho (1663-1737), Kolmaš 2010, 90 či Lozangthinläa (zemřel 22.VII.1997), autora *Dungkar Tibetological Great Dictionary* (Beijing 2002). Kolmaš 2010, 62.

LUNGTOG (lung-rtogs) - doslova "ten, kdo porozuměl pokynům". Ve jméně devátého dalajlamy Lungtoggjamccha (1806-1815). Kolmaš 2009, 75 a 132.

M

METOG (me-tog) - "květ, květina".

MIGMAR (mig-dmar) - "planeta Mars (Migmar, "Červené oko")"; "úterý", "v úterý [narozený]".

MÖNCÄN (smon-bcan) - "mocná modlitba".

N

NAMGANG (gnam-gang) - "o novoluní [narozený]".

NAMGJAL (rnam-rgjal) - "úplné vítězství".

NGAWANG (ngag-dbang) - "mocný v řeči, výřečný"; sans. vágíšvara".

NGÖDUB (dngos-'grub) - "skutečně dosáhnuvší [cíl]".

NORBU (nor-bu) - "klenot".

NORGJÄ (nor-rgjas) - "rozmnožitel bohatství".

Ñ

ÑIMA (ñi-ma) - "Slunce", sans. súrja; "neděle", "v neděli [narození]". Např. ve jméně Ňimatändzina (nar. 1813), autora Buddhovy chronologie. Kolmaš 2010, 101-102.

O

ORGJÄN (o-rgjan), též URGJÄN (u-rgjan) - "Uddijáňan, Uddjáňan". Podle legendárního království v sz. části starověké Indie v údolí řeky Svát na sever od Pěšávaru v dnešním Pákistánu. Pro Tibetány místo památné jako rodiště jejich věrozvěsta Padmasambhavy (8. stol.). Kolmaš 2009, 154 a 201.

ÖZER ('od-zer) - "světelný paprsek".

P

PÄMA (padma) - "lotos". Např. ve jméně Pämadžungnäa ("Z lotosu zrozený", 8. stol.), věrozvěsta tibetského buddhismu Padmasambhavy. Kolmaš 2010, 105.

PÄDÖN (pad-sgron) - "svit lotosu".

PALDÄN (dpal-ldan) - "slávou či nádherou obdařený".

PALDŽOR (dpal-'bjor) - "nádherné obdarování". Např. ve jméně Paldžordordžeho (1861-1919), tibetského vyjednavče na trojstranné konferenci o statusu Tibetu v Simle v letech 1913-14. Kolmaš 2010, 115.

PAMO (dpa'-mo) - "hrdinka".

PASANG (pa-sangs) - "planeta Venuše"; "pátek", "v pátek [narození]". Např. ve jméně Pasangjöntäna (20. stol.), autora *Dějin tibetského lékařství* (Ladakh, 1988?). Kolmaš 2010, 106.

PAWO (dpa'-bo) - "hrdina".

PENPA (spen-pa) - "planeta Saturn"; "sobota", "v sobotu [narození]".

PHÜNCCHOG (phun-cchogs) - "hojnost všeho".

PHURBU (phur-bu) - "planeta Jupiter"; "čtvrtek", "ve čtvrtek [narození]".

R

RABTÄN (rab-brtan) - "velmi pevný".

RIGDZIN (rig-'dzin) - "držitel vědění".

RINČHEN (rin-čhen) - "velký poklad". Např. ve jméně Rinčenzangpa (958-1055), nazývaného Ločhen ("Velký překladatel"), systematického propagátora mahájánového buddhismu v západním Tibetu. Kolmaš 2010, 109.

S

SAMPA (bsam-pa) - "přemýšlet, přemýšlivý".

SAMTÄN (bsam-gtan) - "uspořádané sebepohroužení". Pátá ze šesti buddhistických "ctností" páramit; sans. dhjána. Kolmaš 2009, 167. Např. ve jméně Samtängjalccchäna (nar. 1936), tibetského emigrantského autora, písičho pod jménem Samten G. Karmay. Kolmaš 2010, 79.

SANGGJÄ (sangs-rgjas) - doslova "očistěný (sang) [od poklesků z nevědomosti] a [vnitřně duchovně] rozhojněný (gjä)", sans. buddha. Jméno Buddha Šákjamuniho, historického indického prince Siddhárthy Gautamy. Kolmaš 2009, 179. Např. ve jméně

Sanggjāgjalchāna (1452-1507), kompilátora *Sto tisíce písní jógina Milarāpy - Gurbum* (čs. 2009), Kolmaš 2010, 111, nebo Sanggjāgjamccha (1653-1705), významného tibetského politika, autora knih lékařských, astronomických a právnických. Kolmaš 2010, 111-112.

SENGGE (seng-ge) - "lev"; ze sans. sinha.

SÖNAM (bsod-nams) - "zasloužilý, záslužný". Např. ve jméně Sönamgjalchāna (1312-1375), autora *Zrcadla králů. Tibetské kroniky 14. století* (čs. 1998). Kolmaš 2010, 113-114.

Š

ŠERAB (šes-rab) - "nejvyšší, transcendentální moudrost", sans. pradžña; poslední ze šesti buddhistických "ctností" páramit. Kolmaš 2009, 167 a 189.

T

TAGCCHAB (stag-cchab) - "namísto tygra".

TAGDA (stag-sgra) - "tygrův řev".

TAGZIG (stag-gzigs) - "tygrův pohled".

TÄNDZIN (bstan-'dzin) - "držitel Nauky (Dharmy)". Např. ve jméně současného čtrnáctého dalajlamy Tändzingjamccha, v anglických publikacích psaného Tenzin Gyatso (nar. 6.VII.1035). Kolmaš 2009, 76 a 191; Kolmaš 2010, 118.

TÄNPA (bstan-pa) - "Nauka (Dharma)". Např. ve jméně Tānpaccheringa (1678-1738), čtyřicátého panovníka "knížectví" Derge (Sde-dge), iniciátora a podporovatele tisku dergeského *Kandžuru a Tandžuru*. Kolmaš 2010, 118-119.

TAŠI (bkra-šis) - "štěstí". V označení souboru Osmi blahověstných znamení (Taši-tagjā; sans. Aštamangala). Kolmaš 2009, 193. Např. ve jméně Tašidawy (nar. 1959), jednoho z nejúspěšnějších literárních tvůrců ze skupiny čínsky píšících autorů tibetské národnosti. Kolmaš 2010, 120.

THARČHIN (mthar-phjin) - "došedší k cíli".

THINLÄ ('phrin-las) - "důsledek činů"; sans. karman.

THUBTÄN (thub-bstan) - "učení Mocného", totiž Buddhy Šákjamuniho (Šákjathubpa, "Mocný z Šákjů"). Kolmaš 2009, 188. Např. ve jméně Thubtāngjamccha (1876-1933), třináctého tibetského dalajlamy. Kolmaš 2010, 123.

TOBGJAL (stobs-rgjal) - doslova "pán nad [pěti] silami", totiž nad vírou, tělesností, rozpomínáním, duchovním soustředěním, mystickým vhledem.

W

WANGČHEN (dbang-čhen) - "Velemocný, Nadvládce", tibetské jméno hinduistického boha Šakry, ve védách zvaného častěji Indra. Kolmaš 2009, 96.

WANGČHUG (dbang-phjug) - "mocný". Např. ve jméně Wangčhuggjalpa (1796-1864), v letech 1862-64 regenta Tibetu. Kolmaš 2010, 129. Nebo Žagabpy Wangčhugdedāna (1908-1989), vystupujícího pod anglickou podobou svého jména W. D. Shakabpa, autora *Dějin Tibetu* (čs. 2000, 2008). Kolmaš 2010, 130.

WANGDÜ (dbang-'dus) - "mocný a bohatý"; sans. světápán Íšvara.

Z

ZÖPA (bzod-pa) - "trpělivost", sans. kšānti; třetí ze šesti buddhistických "ctností" páramit. Kolmaš 2009, 167.

BIBLIOGRAFIE

- Baumgardt**, Ursula (1977): Geistliche Titel und Bezeichnungen in der Hierarchie des tibetischen Klerus unter besonderer Berücksichtigung der Ge-lug-pa-Schule. *Opuscula Tibetana*, Tibet-Institut Rikon, Fasc. 8.
- Benedict**, Paul K. (1941): Tibetan and Chinese Kinship Terms. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 6, pp. 313-337.
- Beneš**, Josef (1962): *O českých příjmeních*. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha.
- Das**, Sarat Chandra (1902): *A Tibetan-English Dictionary with Sanskrit Synonyms*. Calcutta.
- Drostowski**, Günther (1974): *Duden-Lexikon der Vornamen*. Duden-Verlag, Mannheim-Wien-Zürich.
- Fick**, A. (1875): *Die griechischen Personennamen nach ihrer Bildung erklärt, mit den Namensystemen verwandter Völker verglichen und systematisch geordnet*. Göttingen.
- Jäschke**, Heinrich August (1881): *A Tibetan-English Dictionary*. London.
- Knappová**, Miloslava (1978): *Jak se bude jmenovat?* Academia, Praha.
- Kolmaš**, Josef (1961): Jak se Tibeťané jmenují. *Nový Orient*, Praha, roč. 16, čís. 5, str. 110-111.
- Kolmaš**, Josef (2009): *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Libri, Praha.
- Kolmaš**, Josef (2009a): Jak se Čiňané pojmenovávají. *Fragmenta Ioannea Collecta*, Svatý Jan pod Skalou, sv. 10, str. 5-12.
- Kolmaš**, Josef (2010): *Slovník tibetské literatury*. Libri, Praha.
- Kolmaš**, Josef (2011): Příběh Kōkōnůrska v Amdu. *Anthropologia Integra* (Masarykova Univerzita, Brno), sv. 2, čís. 1, str. 43-73.
- Lindegger**, Peter (1976): *Onomasticon Tibetanum. Namen und Namengebung der Tibeter*. In: OPUSCULA TIBETANA. *Arbeiten aus dem Tibet-Institut Rikon-Zürich*, Fasc. 7 (Dezember 1976). Tibet-Institut, Rikon.
- Opelt**, Ilona (1965): *Die lateinischen Schimpfwörter und verwandte sprachliche Erscheinungen. Eine Typologie*. Carl Winter, Heidelberg.
- Pape**, W. (1842): *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*. Friedrich Vieweg & Sohn, Braunschweig.
- Prince Peter of Greece and Denmark** (1954): *The Aristocracy of Central Tibet. A Provisional List of the Names of the Noble Houses of Ü-Tsang*. Kalimpong.
- Richardson**, Hugh E. (1967): Names and Titles in Early Tibetan Records. *Bulletin of Tibetology*, Gangtok, Vol. IV, No. 1, pp. 5-20.
- Schulze**, Wilhelm (1966): *Zur Geschichte der lateinischen Eigennamen*. Weidmann Verlag, Berlin-Zürich-Dublin.
- Sinha**, Nirmal Chandra (1967): On Names and Titles. *Bulletin of Tibetology*, Gangtok, Vol. IV, No. 1, pp. 35-38.
- Solmsen**, Felix (ed. Fraenkel, Ernst) (1922): Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte. *Indogermanische Bibliothek*, 4. Abtlg, Bd. 2. Carl Winter, Heidelberg.